

Miről is beszél nekem Trianon?

A Jean Monnet Kör szervezője egy ilyen témájú szösszenetre kért a napokban. Éppen másnap érkezett hozzám meggondolkoztató felhívása, hogy előző nap egy valóban emberszabású külsővárosi kerület országgyűlési képviselője, félig barátunk, félig tanítványom, egészében kollégám arra kért, hogy vállaljam el az ünnepi beszédet az országzászló előtt az egyik vezető politikusunk helyett, mert annak valahol máshol akadt fontos államérdekben tennivalója. A barátság mindkét irányban kötelezett. Mónikát, tudós helytörténész barátnőnket sem hagyhattam szónok nélkül, a lassan két évtizede cikkeim otthonának érzett Magyar-Hon-Lap szervezőjét, fenntartóját, a Charta XXI. szellemi irányítóját sem hagyhattam válasz nélkül. Meg magamnak régóta van e kérdéskörben magammal is elszámolnivalóm. Dékán koromban egyik diákom, akivel diákévei során baráti közelbe kerültem, amikor karunk akkor még ritkaságszámba menő számítógépteremben találkoztam vele, a szokásos kérdésemre – mi újság, Bánk? – az adott nap dátumával válaszolt: június 4-e van. Én, bizony, a karszervezési teendőim közepette meg a vizsgaidőszak kezdetekor munkám hevében minden dátumról tájékozatlan lévén, báván nézhettem rá. Mire, látva bizonytalanságomat, feloldotta a dátum rejtélyét. Persze, hogy akkor már megértettem gyászos merengését, de azóta adós maradtam a magam személyes számvetésével, sorsképlettem benső átgondolásával. És mostanában, amikor megjelenik a Hír TV egyik műsorában a nemzeti történelmi drámánk címszereplőjének nevét viselő valahai tanítvány, heti rendszerességgel figyelmeztet régi adósságomra.

Az alkalom ezzel adódott. Miről is beszélhettem volna az ország címeres zászlója alatt? Ezzel a meghökkentő mondattal kezdtem: Kedves barátaim, Trianonnak köszönhetjük, hogy itt, most éppen én emlékeztetem önöket a nemzeti

összetartozás fontosságára. Szétnéztem, és miután megtaláltam azokat, akikkel e jelben ez a nap összeköthet, folytattam meglepő beszédemet: Shakespeare Marcus Antoniusával ellentétben én most azt mondom: nem temetni jöttem Caesart, hanem dicsérni. Mert ha egyetlen év híján száz éve nem kényszerítődik nemzetünkre ez a keserű gyászesemény, akkor ma nem valószínű, hogy akik itt találkozunk, valahogy összetartoznánk, és bizonyosságot tehetnénk egy élni akaró nemzet megmaradásáról. Persze igazuk van azoknak, akik most fekete gyászlobogót hoztak magukkal, de azoknak is, akik egy nemzet életrealitását, erejét, minden vész ellenére való feltámadását akarják bizonyítani és – bizony – ünnepelni. Mert ha a világ akkor győztes nagyhatalmai nem akarják megbontani Európa egyensúlyát, melyet évezredek alakítottak, és utóbb századok erősítettek meg, és nem akarják kirobbantani a kontinens közepéről a germán és a szláv népek tengere közötti egyensúlyt biztosító Monarchiát, akkor – azt hiszem – mindnyájunk életmenete, mára felépülő életrajza is másminnyenné alakult volna.

Hogy is kezdődik ifjúságom híres filmje, a *Szerelmem, Hiroshima?* Ennek mintájára mondhatom: Láttam a Trianon-palotát Párizs mellett Versailles-ban, és nem láttam Trianont. Mert csak most, itt, közöttetek érzem igazán ennek a szörnyű eseménynek erőt is sugárzó könyörtelenségét. És ugyanezt mondhatom Trianon megismérlésének helyéről, Potsdamról is. Mert a gonosz nem önmagában rombolt, de ismétlődően gyilkolt és pusztított.

Aki évtizedek óta lakom a rákosi homok kezdetén, a Városliget szélén, felújul bennem nemegyszer, és most itt, Rákosmentén visszhangozni kezd a szellemesen fogalmazott, mégis oly tragikusan hangzó leírás. Költészet? Nem, valóság! Itt, a rákosi homokon gyűltek a magyar

nemesek országgyűlést tartani. Ahol „[e]gy rákosi gyűlés oly sokban hasonlított egy hadjáratbeli táborozáshoz, hogy össze lehetett téveszteni a kettőt”. Keresték nemritkán a kiutat történelmi csapdájukból? A 19. századi Salamon Ferencnek a török korról írott könyvéből szállóigévé vált: „Az utolsó rákosi gyűlést a mohácsi mezőn tartották, hol örökre el lett temetve.” Jogos figyelemzetésként azóta is nemegyszer ismétlődött: „Valahol utat veszítettünk.”

* * *

Trianon, akárha földrengés lett volna, összezavarta a nemzet lakosságát. Amit magamról mondok, mindegyik honpolgárunk hasonlóképpen mesélhetné, mint a maga sajátos személyes múltját. Szerencsére csak lakóhely- vagy országnév-változtatásokról lehet szó – de soha nem identitásváltozásról. És erre – bizony – büszkék lehetünk.

Apám falujában csak a földbirtokosok, a Kabdebók és a Temesváryak voltak magyarok (de mily világnagyságok származtak a családokból: a földbirtokos jegyző hűgának fia Barcsay Jenő, a *Művészeti anatómia* világismertségű megalkotója, a Temesváryak közül a Bartók vonósnégyeseit bemutató Waldbauer–Temesvárykvartett tagja). De hányszor hallottam apám elbeszélésében, hogy a velekorú román pap, bizonyos Náci, már a Nagy Háború kitörtekor megmutatta neki a későbbi trianoni térképet. A Nagy Háború után egy valódi békeszerződéssel elrendezett világban apám is jogásznak tanult volna, mint bátyja, aki majd a magyar éraban Szolnok-Doboka megyében főszolgabíró lesz. De az új határok elszakították apámat otthonától, a budapesti Műegyetemen végzett, majd miután nagynénje férje a szamosújvári tanárságot némi vagonlakás után felcserélte egy tűzvész után újjászülető város gimnáziumában híres latintanárságra (és két fiát, valamint két lányát e hazának diplomás tagjává nevelte), odahozta frissen végzett unokaöccsét is, ő a három nagy Kárpát-hegykoszorúból (Tátra-Mátra-Fátra) megmaradt hegyvidéken a nemzet egyik legnagyobb üdülővidékét építette ki, a második világháborús ostrom után pedig megszervezte a város víz- és villanyellátását. Majd Egerben és Miskolcon or-

szágos hírű mérnökként vált ismertté. Itt nőtem fel én is, boldog környezetben.

Én utóda lehettem volna: szintén mérnök. De közben, érettségi előtt megnyertem az országos tanulmányi versenyt irodalomból egy Jókai-témával (bárha épp akkor 1954-et írtunk, a versenyt Rákosi Mátyás nevével méltatlanították). Ezt követően megkérdeztem apámtól: Mit szólnál hozzá, ha mérnök helyett irodalmárnak jelentkeznék? Szomorúan, de korrekten válaszolta: Ha mérnök leszel, a Kabdebó név egy életre ajánlás lesz a számodra. Az irodalomban magadnak kell kiküzdeni mindent. Vállalom – feleltem. Még megérhette a Szabó Lőrincről készített kandidátusi disszertációm elkészültét. Nyugdíjba a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának alapító dékánjaként mehettem. Most itt mint az egyetem professzor emeritusa, több mint húsz könyv megalkotója jelenhettem meg. A „bocsikai ruhát” pedig azért öltöttem ez alkalommal is magamra, mert a miskolci bölcsészek ezt választották ünnepi öltözetükké.

Ide is elkísért feleségem, ma már szintén vagy húsz kötet, köztük egy lengyelül megjelent könyv szerzője. A Jean Monnet-emlékplakett kitüntette, és lengyel állami kitüntetését Jerzy Snopek mostani nagykövet – civilben irodalmárprofesszor – terjesztette fel, és Andrzej Duda köztársasági elnök adományozta. Minket Miskolc hozott össze. Ebben az évben van ötvenhatodik évfordulója, hogy október 23-án hangversenyre ment, a villamosról leszállva, megláttam és megszerettem. Negyedéves mérnökhallgató volt. Az ötödévet már a feleségemként végezte. A kohómérnöki diplomát Tamás fiammal együtt védték, és vették át, hiszen Marianne áldott állapotban, a kilencedik hónapban volt. Belegondolok, ha egyszer a két fiunk és öt unokánk családfakutatásba kezdene, tevékenységünknek az egész Kárpát-medencére ki kellene terjednie. Milike és Alfréd – feleségem nagyszülei, brennembergi Römer Alfréd és Muka Emilia – 1900-ban Zólyomban kötöttek házasságot. Ott született három gyermekük. Az új hatalom nem tudta megtartani őket. A nagypapa visszautasította a munkaszerződés aláírását és a jobbnál jobb ajánlatokat. Vasúti szakember volt, aki továbbra is csak a magyar állami vasútnál kívánt dolgozni. Bárhol. Inkább krumplit eszem – mondta, és még „idejé-

ben” repatriáltak. Három vagonnal Debrecenbe indultak. Végül a körülmények úgy hozták, hogy Miskolcon kötöttek ki. Mondhatom szerencsések voltak. Nem kézipoggyással és egyetlen bőrönddel kiutasítottként, de saját elhatározásból hagyták el a Felvidéket. A nagypapa Máramarosszigeten született, édesapja „erdőmester” volt, aki az „Akadémián” tanult Selmeceen, az ő édesapja pedig orvos.

Most mégsem ezekért a Kárpát-medencei népeket összekötő tevékenységéért emlegetem, hanem egyetemista korának hagyományörző elkötelezettsége okán. A Miskolci Egyetem a selmecebányai Bányászati-kohászati és Erdészeti Akadémia jogutódja, melynek olyan professzorai voltak egy időben, mint a világhírű Christian Doppler. Ki ne ismerné e nevet, bárhol a nagyvilágban, mint érvizsgáló módszert? Trianon Sopronba menekítette az intézményt, majd a második világháború után a vasfüggöny közelsége miatt az egyetem nagy részét Miskolcra vezényelték (kényszerből szintén egy ideig Rákosi Mátyás nevével összekötve). Egyik évfolyamtársa házunk padlásán megtalálta nagyapja valahai „selmeci” díszegyenruháját (a Felöltőt, az Aufot), és még időben kifaggathatta az onnan hozott diák-hagyományok felől. És feleségem évfolyama visszahozta, életre keltette a kényszerrel feledtetett hagyományokat. Vőlegény koromban engem is tiszteletbeli „balekké” avattak. Amire a Miskolci Egyetem nagy hírű akadémikus professzora, Terplán Zénó még akkor is emlékezett, amikor levélben gratulált a jövevény kar létrejöttéhez. Mert mi, bölcsészek, a „tarisznyarásoknak” nevezett jövevények kapcsolódunk, és befogad-

tattunk Miskolcon a selmeci hagyományokba. Évnyitókon, évzáró „szalamandereken”, amikor a fátyós felvonulással a várostól búcsúznak végzős évfolyamaink, akkor öltjük fel mi, bölcsészek ezt a „bocskait”.

Ezért állok itt, a nemzet összetartozását ünneplő alkalommal, előttetek ebben a díszöltözeten. Mert ugyanis nem először találkozunk. Mónika képviselő asszony meghívására nem először veszünk itt részt irodalmi és közösségi konferenciákon. Legelőször talán éppen Jókai valamilyen évfordulóján tartottam erre felé előadást. Hiszen éppen az itt lévő templomban kötött házasságot világhírű prózaírónk. És most örömmel vállaltam ismét a találkozást. Hogy a gyászra is emlékeztető napon, a sokszoros vészek után is életben maradó, a köröttünk alakuló népekkel közösséget kereső sikeres magyar nemzet megerősödésének és felvirágzásának napján emlékezzek nemzeti létünk sikereire. Mindezzel, ami velünk történt, merjünk az Európában gondolkodásnak, a nemzeti kiteljesedésnek és a családok megerősödésének lehetőségére és kötelességére emlékeztetni. Ahogyan mi Mónika hívására most itt lehetünk, mindenkinek ellenére, ekként kívánjuk, hogy nemzetünk is, kit annyiszor „vészek hányának”, megerősödve kapcsolódjon vissza abba az európai önálló és keresztény szelleme-ségű létezésbe, minden egyes honpolgárán és családján keresztül, ahová több mint ezred éve nemzetünket sorsa vezette, és ahol eddig mindnyájunknak sikerült a helyünket megtalálni és megvédeni minden „balsors” ellenében. Remélem, „víg esztendő” – esztendőket! – várva.